

HÁBORÚ ÉS BŰNÖZÉS

A HÁBORÚ bűnügyi hatásának kutatásával nem régóta foglalkoznak. Legelsőnek talán a német Starke *Vilmos* elemezte főként az 1866. évi porosz-osztrák és az 1870/71. évi német-francia háborúkat követő évek társadalmi életét e jelenségek szempontjából.

Az első világháború után már sokkal szélesebb alapon és tervszerűbben tették megfigyelés tárgyává a háború ilyenmű hatását, ami érthető, hiszen terjedelmében és kihatásában is összehasonlíthatatlanul nagyobb volt ez a világégés, mint minden korábbi háború.

A jelen háború hatása e tekintetben még sokkal nagyobb és károsabb lesz, mert hiszen az emberiség még nem tudta kiheverni az 1914—1918. évi világháborúnak és az azt követő eseményeknek és időknek hátrányos hatását.

Mielőtt a részletekre térnénk, arra az általános tapasztalatra utalunk, hogy a háborúk elején, elsősorban a mozgósítások folytán a népesség összetételében előidéztett változások a kriminalitást csökkentik és nemcsak a személy elleni, főként ú. n. erőszakos, élet és testi épség elleni bűntények kevesbednek, hanem a vagyon elleniek is. A legerőteljesebb korban levő férfiak nagyrésze a polgári bíróságok hatásköre alól kikerül, katonai szolgálatuk során elkövetett bűncselekményeik rendszerint más úton nyernek megtorlást; ezek a tények hatnak főként az élet és testi épség elleni kriminalitásra kedvezően, csökkentően. A hadviselő államokban a fellobbanó nemzeti lelkesedés, a felébredt hazaszeretet, a közszellem és a törvénytisztelet megerősödése, az összetartás és az áldozatkészség érzése, az egymásrautaltság tudata viszont a vagyon ellen irányuló kriminalitásra gyakorol eleinte többnyire kedvező hatást.

Sajnos azonban a háborúk hosszú évei során a mindinkább fokozódó nehézségek elég hamar háttérbe szorítják a fenkölt érzéseket, s nemcsak csökkentik a háborúnak a kriminalitást apasztó hatását, hanem később, a rendes békeállapotok helyreálltaig mindenütt a bűnözés tetemes emelkedését idézik elő.

A háborúnak ezt a kriminalitást növelő hatását akaraók a továbbiak során vázolni. Minthogy dolgozatunk súlypontját inkább megoldások keresésére helyezzük, a háború hatására vonatkozó eseményeket is ennek megfelelően csoportosítjuk és a bűnözést befolyásoló fontos eseményekhez és megállapításokhoz fűzzük hozzá javaslatainkat is.

1. Azok a tulajdonságok, amelyeket a katonákban, szükség esetén kényszerintézkedések útján is fejleszteni kell, hogy a békés polgárból használható katona váljék, mint például a vakmerőség, az elszántság, az ellenséges emberéletnek, sokszor pedig a milliókat érő vagyontárgyaknak és javaknak hadműveleti célokból való kíméletlen megsemmisítése, távolról sem alkalmasak arra, hogy bennük — főleg a kevésbbé művelt néposztályokban — a polgári életbe és világba való, szabadságok alkalmával időleges, a háború végén pedig végleges visszatérés idejére alkalmas nézeteket alakítsanak ki. A háborúban megszerzett rossz emberi tulajdonságok minimális következménye legjobb esetben a garázdálkodásra való hajlam és az emberi természetnek eldurvulása, ami főleg az emberi élet elleni szándékos bűntények, a szándékos testi sértések, a hatóságok elleni erőszak, vagyis az erőszakoskodásban jelentkező cselekményeknek rendkívül erős szaporodását idézi elő.

A háború későbbi évei során azután sok az olyan egyén is, aki a háborúban elszenvedett sérülése folytán további hadiszolgálatra többé-kevésbé alkalmatlanná válik és ezért tér vissza a polgári életbe; ezek közül nem egy szintén az itt említett egyének számát szaporíthatja.

A megoldás e téren talán az, ha a leszerelendő egyének visszavezetése a polgári életbe fokozatosan történik; ha a visszaözönlés egyszerre nagyobb méretekben folyik, akkor ez hamarabb idéz elő bajokat. A főnehézségek e téren legnagyobb részt a háború végén fognak jelentkezni és pedig leginkább ott, ahol a legtöbb hazatérő és leszerelt katona található; tehát a városokban. Itt viszont a rendőrség jobb megszervezettsége hat kedvezően, amint hogy általában a rendészet intézményei: a rendőrség és csendőrség számára kínálkozik ilyenkor különösen sok teendő a bajok egy részének leküzdésére.

De elképzelhetők még a következő intézkedések is: így például, hogy azoknak a leszerelésé hamarabb történjék meg, akik a jogrend megóvása szempontjából fontosabb feladatot töltenek be, így a köztisztviselőké, azután a tanítóké, családfőké stb., továbbá azoké, akik a jogi rendbe előreláthatólag ugyancsak könnyebben illeszkednek be, míg a többiek visszavezetése a polgári életbe lassúbb ütemben történjék, legvégére hagyva a büntetett előéletűek, vagy különösen a többszörösen visszaesők leszerelését.

Szóba jöhet még mint eszköz, a házasságkötések megkönnyítése, amire a tapasztalat szerint háborúk után a lakosság általában hajlamosabb. Közismert, hogy a házások kriminalitása mindenütt alacsonyabb; kivételt e tekintetben csak annyiban látunk, hogy a fiatal házások bűnözése a házasságkötést követő időkben, tekintettel az ilyenkor gazdasági téren mutatkozó nehézségekre, gyakran valamivel az átlagon felül szokott mozogni; a fiatalok egzisztenciájának megalapozását azonban meg lehet könnyíteni például a házasulandóknak adandó közületi kölcsönök nyújtásával, amelyeket megfelelő gyermekáldás esetén egészben vagy részben elengednének. Amennyiben a leszerelteknek ezen a téren különös kedvezményeket biztosítanánk, ezzel kedvezően lehetne befolyásolni bűnözésüket. A fiatalabb korban levőknek boldogulását előmozdítaná még a sokat kárhozott álláshalmazások radikális megszüntetése is, mert hiszen az álláshalmazók nagy jövedelemre akarván szert tenni, az ő elhelyezkedésük az illető vállalatoknak nagy megterhelését jelenti, aminek következménye az, hogy a fiatalabb alkalmazottaknak kisebb jövedelemmel kell beérniök.

2. Nyomatékosan fog itt azután latba esni az alkoholfogyasztásnak a kriminalitásra gyakorolt hátrányos hatása.

A szabadságon levő katonák kárpótolni akarván magukat a harctéri szolgálat súlyos viszontagságaiért, szabadságuk során gyakrabban fogják a korcsmákat és az alkoholfogyasztásra rendelt helyeket felkeresni. Megtakarított pénzük is megkönnyíti ezt. Az otthonmaradottak közül pedig sokan, hogy a háborús nehézségekkel együtt járó bajaikat és gondjaikat legalább egy időre elfelejtsék, ugyancsak gyakrabban keresik fel a korcsmákat.

Harctéri tapasztalatok és események, a háborús kérdések feletti vitakozások bő alkalmat adnak összetűzésekre és az ezekből eredő tettlegességekre, amelyekre éppen az alkoholfogyasztás hatása alatt persze hamarabb kerül sor. E téren is a rendészet további kiépítése, részleges alkoholtilalmak, valamint a vendéglői zárórak megszorítása is némi eredménnyel járhat.

A háború utáni időkben az alkoholfogyasztásnak a kriminalitásra gyakorolt káros hatás leküzdésére még egy másik mód is ajánlható. Az a körülmény, hogy az alkoholfogyasztásra leghajlamosabb gyári és ipari munkások nagyrésze szombaton veszi kézhez munkabérét, módot nyújt sora, hogy még aznap este korcsmázhasson és hogy ennek fáradoalmait vasárnap kipihenhesse. Az a tény, hogy a munkabér kifizetésének a napja közvetlenül megelőzi a munkások pihenőnapját, a vasárnapot, e téren igen hátrányosan esik latba. Egyéb intézkedések mellett tehát a munkabérkifizetés napjának megfelelő eltolásával is némi eredményt érhetnénk el. Azzal, hogy a bérkifizetés 2—3 nappal szombat és vasárnap után válnék esedékessé, elérnők azt, hogy a bér-

fizetés napján és a rákövetkező napokon nem kínálkoznék alkalom az alkoholfogyasztás fáradalmainak kipihenésére; viszont a következő vasárnapi pihenő napig a néhány nappal előbb felvett munkabér összege már annyira megfogyatkoznék, hogy hiányoznék a korcsmázáshoz szükséges pénz. Számottevő eredményt itt azonban csak akkor tudnánk elérni, ha az idevágó rendelkezéseket olyan intézkedések is kiegészítenék, amelyek a korcsmai hitelezés lehetőségét a gyakorlati életben teljesen megszüntetnék; mert a bírói úton való megítélés lehetetlenné tétele még nem elég. A korcsmai hitelezésnek ügyletszínlelés esete nélkül is kihágássá való minősítése, büntető szankció alá való helyezése talán hatásosabbnak bizonyulna. Az alkoholfogyasztásra fordított összegnek a munkásemberek családjában való megmaradása is nemcsak a család életszintjét emelhetné, hanem közvetve csökkentené a bűnözést is. Költségesebb, de eredményes eszköz: a munkásosztályok lakásviszonyait megjavítani, kertes lakásokban elhelyezni, vagy más úton a korcsmától elvonni.

A kriminalitásnak eddig felsorakoztatott fajtáiból elsősorban a férfinem teljesen felnőtt korosztályai veszik ki részüket.

3. A nők és a férfinem fiatalabb korosztályai, a fiatalkorúak bűnözése ezzel szemben a következő viszonylatokban mutat számottevő emelkedést.

Dumont Arséne francia szociológus és statisztikus nevéhez fűződik a társadalmi hajcsövességre vonatkozó elmélet, amely az egyes társadalmi rétegeknek más, rendszerint magasabb rétegekbe való behatolásának népesedési következményeivel foglalkozik. E beszivárgásnak van azonban kriminális téren is jelentősége, ami a világháborúk során nemcsak nálunk, hanem más háborút viselő, sőt semleges államokban is észlelhető volt. A hadbavonult férfiak munkahelyeire sok helyütt új, az ottani viszonyokkal nem ismerős, kísértésekkel szemben kellő ellentállóképességgel nem bíró népelemek, többnyire nők, de fiatalabb, még nem katonaköteles korban álló ifjak is kerültek, akik közül sokan ezen állásokban addig nem remélt keresethez és ennek következtében gyakran olyan kedvtelésekhez jutottak, amelyekben előbb részük nem volt és ezek során vagy szolgálati teendőik közben a bűnözés útjára léptek. Példaként utalunk a bankokban, pénztárakban, vagy másutt pénzkezeléssel megbízott nők sikkasztásaira vagy fiatalkorúak megtévelyedéseire. Minél több került ilyen módon teljesen más viszonyok közé, bűnelkövetési kísértések hatása alá, minél több nőt és gyermeket ragadtak ki az események családjuk köréből, annál nagyobb ez a veszedelem. Félő, hogy a totális háború közepette megszervezett női munkaszolgálat ezen a téren nagyon is káros hatást fog gyakorolni, mert a korábban családjuk körében élő nők egészen más viszonyok és életkörülmények közé, sokszor családjuktól távoli helyekre kerülnek, ahol a kísértésekkel és csábításokkal szemben nem lévén felvértezve, könnyebben követnek el ballépéseket. Már a múlt világháborúban is nemcsak vagyon elleni bűncselekményeket követtek el így nagyobb mértékben, hanem például Franciaországban a magzat-elhajtások és gyermekülések száma a háború későbbi éveitől körülbelül 100%-kal emelkedett, pedig közismert tény a bűnügyi statisztikusok előtt, hogy e bűncselekményeknek csak kis részét sikerül statisztikailag is számba venni. A mostani háborúban e téren a veszély még nagyobb, különösen még a következő okoknál fogva is.

Az 1914—1918. évi világháború után, a békeállapot helyreállta, a hadbavonultak leszerelése után a foglalkozási viszonyokban beállott eltolódások kerete kisebb volt mint most; a más társadalmi rétegekbe behatoló és ott nagyobb kriminalitást felmutató nők és fiatalkorúak akkor háborús munkahelyeikről ismét kiszorultak és következőképpen bűnözésük is fokozatosan leszállt a békebeli szintre. Félő, hogy most, a totális háború után, a nők munkaszolgálatára folytán is, a nőknek családjukba való visszavezetése és a család szűkebb életviszonyaiba való visszailleszkedése nemcsak az itt most szobajövő nagyobb tömegeknél, hanem a női nemnek a propaganda által is felfokozott emancipációja folytán és az önállóságnak megszokottá válása után sokkal nehezebb lesz. Káros hatást gyakorol itt a háborúval együtt járó demoralizáció, a családi élet romlása, a fiatalkorúaknak felügyelet nélkül maradása, a családfőknek és a tanítók-

nak hadbavonulása, sok anyának kényszerű helyzete, hogy kereset után járjon. S utalnunk kell itt még arra a jelenségre is, hogy míg a férfiak háborús kriminalitásában az emelkedés csak jóval később, a harctérről való hazatérésük után áll be, addig a nők és fiatalok bűnözési hajlama jóval hamarabb következik be, tehát náluk e veszély leküzdésére már hamarabb kell gondot fordítani.

Sajnos, e tanulságok csak rendes békeidőkben értékesíthetők. A bajokat főként szociálpolitikai intézkedésekkel és rendszabályokkal lehet kiküszöbölni. Ilyenek a könnyebben veszélyeztetett népelemek alkalmazásának kiküszöbölése vagy legalább is alkalmazásának erősebb korlátozása a munkahelyeken; kiegészítenék ezeket a családvédelmi (gyermeknevelési járulék stb.), valamint a fiatalok védelmét célzó intézkedések (fiatalok gondozása, egészségügyi ápolása stb.), amelyek hatását a nálunk már megvalósított büntetőjogi rendszabályok fokoznák.

A nők háborús munkálkodásával kapcsolatos veszély, amint jeleztük, főként abból keletkezik, hogy nem az ő személyiségüknek vagy legalább is megszokott viszonyaiknak megfelelő munkahelyen tevékenykednek; ahol tehát ők már a békeévekben, talán csekélyebb mértékben is, például a gyár- és iparban dolgoztak, ott ez a munka és az ezzel járó következmények már megszokottak lévén, a háborús időkben hasonló viszonyokból eredő veszélyek csekélyebbek lesznek. De nem szabad itt elhallgatni azt a tapasztalati tényt sem, hogy ahol a nők ipari munkálkodását túlságosan korlátozzák, a prostitúció erősebben burjánzik. Ahol a családfenntartók hősi halála következtében került válságba, ott az államnak és társadalomnak a mainál nagyobb segítségére van szükség; egyben utalnunk arra is, hogy a legbökezűbb módon kellene a háború legnagyobb kárvallottjainak, a hadirokkantoknak eltartásáról gondoskodni, nehogy az ő nélkülözésüknek közvetett hatásaként hozzátartozóikkal együtt szükségét szenvedjenek és nehogy a háborúnak egy közvetett és igen szomorú következménye beállhasson; itt a munkaképtelenné vagy csökkent munkaképességűvé vált hadirokkantok és hozzátartozók bűnözési lehetőségére gondolunk, amelyet esetleges nehezebb megélhetésük idézhet elő. Az államnak és társadalomnak becsületbeli kötelessége a legnagyobb áldozat árán is ennek még a lehetőségét is teljesen kiküszöbölni. Visszamaradt és kellő gondozás nélkül levő árváknak árva- és szeretetházakba való elhelyezése pedig különösen fontos lenne.

4. Sok irányban a háborús események egészen különleges viszonyokat teremtettek, amelyek — sokszor közvetve — büntetőjogi téren is éreztették hatásukat. Minden hadviselő állam kisebb-nagyobb gazdasági válságon megy át, főként a nyersanyagellátás terén, de egyéb tekintetben is, ami azután a gazdasági bűncselekmények számának tetemes emelkedését idézi elő. Ez még a semleges államokban, például Svájcban is észlelhető. Elég, ha a gazdasági konjunktúrákból eredő árdragításokra, áruhalmozásokra és árueltitkolásokra utalnunk. A kereslet és a kínálat közötti egyensúlynak megbomlása pedig a bűnözésnek a békeidőkben ismeretlen irányzatait teremtette meg, mint például az árukkal való tiltott üzérkedést, az ún. fekete piacot.

A bevonultaknak a produktív munkától való elszakása, a felelőtlenség tudata — hiszen a katona életében mindenütt a felebbvaló szava dönt — mindez a szabadságolások idején és a leszerelés után a polgári életben sem hat éppen kedvezően.

Bár a háborúk élelmiszerhiányt idéznek elő, mégis a bevonultak élelmiszerét éppen harci erejük fokozása végett még a békeviszonyokhoz képest is megjavítják. A háború befejezése után pedig a jobb élelmiszer-

hez hozzászokott leszereltek csak kelletlenül alkalmazkodnak a rosszabb megélhetéshez; akárhányszor csak hogy előbb megszokott igényeiket kielégíthessék, bűncselekmények elkövetése útján is megszerzik az előbbi életmód folytatásához szükséges anyagi eszközöket. Jeleztük fentebb, hogy a háborús munkalehetőségek növelik a nők és fiatalok jövedelmét; ez a hadbavonultak hazakerülése után természetesen alaposan megcsappan, vagy teljesen megszűnik és az előbbi rosszabb életmód visszatér; közülük sokan azért, hogy előbbi, háborús életszintjüket megtarthassák és kedvteléseikhez szükséges anyagi eszközöket megszerezhessék, könnyen bűncselekményeket is elkövetnek. A leszerelés fokozatos keresztülvitele és munkaalkalmak teremtése segíthetne e téren; mindennek előkészítéséről már most kellene gondoskodni.

A háborúk hosszabb tartama során a nélkülözések fokozódnak, a gazdasági különbség gazdag és szegény közt kirívóbb lesz, nagy különbségek mutatkoznak a város és vidék lakosságának megélhetési viszonyai, főként élelmezése tekintetében. Mindez nemcsak a társadalmi osztályok közötti ellentétet, hanem a bűnözést is fokozza. A ma már mindenütt megvalósított erősen progresszív adóztatás sem tud ezen a téren gyökeresen segíteni, mert a progresszivitás fokozásának is megvannak a hátrányai, t. i. a tőkeképződés csökkenése, továbbá, mert ezek a társadalmi bajok nem csupán gazdasági forrásokból erednek.

A háború azonban némely lélektani kihatásában is fokozza a kriminalitást, ami főként a hadszíntérré vált államokban érezhető. Sokan a hadműveletek folytán előbbi lakhelyükről távozni és másutt letelepedni kényszerültek. Ezek irt új és ismeretlen környezetükben sokkal hamarabb követnek el bűncselekményeket, mint előbb, ismerőseik körében, akiknek ellenőrző szeme és jelenléte rájuk visszatartóig hat. Régi megállapítás, hogy idegenben az ember hamarabb lép a bűn útjára, mint ismerősei környezetében. Hozzávéve azután még azt a tapasztalati tény, hogy az idegen állampolgárok kriminalitása majdnem mindenütt nagyobb,¹ mint valamely ország saját polgárainak bűnözése, ez a körülmény is itt hatását fogja éreztetni, amellyel szemben a leghatásosabb védekezés eszköze a legszigorúbb idegenellenőrzés lesz.

A technika vívmányainak a háború során való népszerűsítése és a velük való bánásmód megismerése már az első világháború során és után is hátrányosan hatott a kriminalitás alakulására. Az Északamerikai Egyesült Államokban akkor állapították meg, hogy míg 1911-ben a szándékos emberöléseknek csak 60%-át követték el lőfegyverekkel, addig ez a százalék utóbb fokozatosan emelkedett és 1920-ban elérte már a 72 %-ot. Elképzelhető, hogy a jelen háború után, amelynek jó részét már automatikus, önműködő fegyverekkel vívják, hogyan fog alakulni a helyzet e téren. A fegyvertartás legszigorúbb ellenőrzése és a fegyvertartási engedélyek kiadásának még a legszigorúbb feltételekhez való kötése csak nagyon problematikus eszköz az e téren mutató anomáliák leküzdésére.

5. A kriminalitás megnövekedését vonja maga után a törvénytiszteletnek a háborúval karöltve járó csökkenése is, aminek előidézésében azonban a törvényhozásnak is része van. „A jogérzék ijesztő mértékű hanyatlása világlajosság; — írja Molnár Kálmán pécsi egyetemi tanár (Vita Academica 1942.) — körülvesz bennünket egy formai jogrend, amely messzire eltávolodott attól a jogeszmétől, amelytől tekintélyét kapta; a formai jogrend lecsúszott az ő eszményi alapjáról, s egyre jobban átcsúszik a száraz hatalmi alapra.- Hozzájárul azután a törvénytisztelet csökkenéséhez még az újabb meg újabb büntetőjogi szankciókat megállapító törvények és rendeletek gyakori, azt lehetne mondani, végnélkül! alkotása is. Az ilyen tények sem alkalmasak arra, hogy az emberekben a bűnözéstől visszatartó motívumokat teremtsenek.

Ezek a szankciók azután, bár itt nagy részben inkább csak rendszeti jellegű cselekmények betiltásáról és megbüntetéséről van szó, felette gyakran a szakemberek által annyira kifogásolt rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések alkalmazására vezetnek. Éppen háborús időkben merül fel gyak-

¹ Lásd e tárgyról Hacker: Kriminalitás és bevándorlás, Pécs, 1929, 230. lap.

ran annak szüksége, hogy különösen kisebb jelentőségű deliktumokat aránytalanul súlyos büntetésekkel sújtsunk, hogy elrettentő példaadás útján is visszatartó hatást gyakoroljunk. Aki az ilyen rövid tartamú szabadságvesztés-büntetést egyszer már elszenvedte, annak a lelkében az újabb szabadságvesztés-büntetés gondolata már sokkal kevésbé fog visszatartó hatást gyakorolni, mint annál, aki fogházban még nem volt. Hiszen közhely a kriminálpolitikában, hogy az embereket minden erőnkkel minél tovább távol kell tartanunk a fogháztól, nehogy a mindenkiben élő fogháziszonyt kiöljük belőlük. A fogházban ülő egyének közül kerülnek ki a sokszoros visszaesők.

Kriminálpolitikai szempontokból a rendkívüli időkben jobb megoldás azonban sajnós, nem igen kínálkozik. Rendes időkben a rövid tartamú szabadságvesztés alkalmazása vagy teljesen elmaradna, vagy legrosszabb esetben csak feltételesen nyernének alkalmazást, amelyekből csak aránytalanul keveset hajtanának valóban végre, tehát a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések hátrányos hatása legnagyobb részt elmaradna.

A háborús bűnözés és a hozzá fűződő büntetőjogi szankciók sokszor igen nehéz feladatok elé állítják a bíróságokat. A Német Birodalomban már a német szövetségi tanács által 1917 július 18-án kibocsátott rendelet lehetővé tette, hogy amennyiben a vádlott az illető büntetőjogi tétel fennállása vagy alkalmazhatósága tekintetében menthető tévedésben volt, vele szemben az eljárás megszüntethető legyen. A mi bírói gyakorlatunkban is helyel-közzel előfordultak esetek, amidőn „a jogellenesség tudatának hiánya” miatt, vagy más címen kirívó igazságtalanságok elkerülése végett, felmentették a tettet. Bár mi is helyeseljük bíróságaink ilyen eljárását, tagadhatatlan, hogy ez jogbizonytalanságra vezethet, ami megint csak csökkenti a törvénytiszteletet.

Sajnos, ugyanilyen hatást váltanak ki a háborúk során gyakran engedélyezett megkegyelmezési eljárások is, amelyek összehasonlíthatatlanul szélesebb keretekben történnek, mint békeidőben.

A törvénytiszteletet csökkentő tényeknek a háborús időkben való találkozása tehát közvetve szintén hozzájárul a bűnözés megnövekedéséhez. Csak a háborús viszonyok teljes megszűnése és a békeállapot helyreállta hozza meg a gyökeres gyógyulást.

6. Nem egyedül a világháborúk közvetlen és közvetett, hanem egyéb szociális és gazdasági bajok hatásának is lehet a visszaesők számarányának tetemes megnövekedését tulajdonítani.

Mindenekelőtt a tényekre utalnánk. Hazánkban az elítéltek közt megelőzőleg háromszorosnál többször büntetett előéletű egyén volt:

Év	Abszolút számuk	100 elítélt közt	A szigorított dologházba utalások száma	A 2. hasámban jelzett elítéltek számához viszonyítva, hány százalék utaltatott dologházba
1921	207	0·6	—	—
1925	709	1·5	—	—
1929	1.257	2·9	131	10·4
1930	1.513	3·4	143	9·4
1935	3.239	6·7	146	4·5
1936	3.856	7·2	158	4·0
1937	4.271	8·2	161	3·8
1938	4.273	8·4	136	3·2
1939	4.437	8·2	178	4·0

A visszaeső, megrögzött bűntevő szigorított dologházba való utalását nálunk az 1928. évi X. t.-c. rendelkezései tették lehetővé; ezért hiányoznak a megelőző évekre vonatkozó számok. Ami már most a visszaeső, megrögzött bűntevők számának emelkedését illeti, itt mindenekelőtt az első világháború demoralizáló következménye vált hatékonyá. Az első világháborúban

nagyobb részt vevő országok lakosságában a visszaesők száma nagyobb mértékben, a többi országban ellenben kisebb mértékben nőtt meg, a világháborúban egyáltalában részt nem vevő területeken pedig esetleg még csökkent is a visszaesők száma. De kihatással voltak a világgazdasági viszonyok és válságok is, amelyek majdnem mindenütt a lakosság elszegényedésére vezettek. Ott, ahol a viszonyok jobban leromlottak, a visszaesők száma is megnőtt. De van itt még egy sajátosképpen csak nálunk mutatkozó baj, amelyre már ismételten utaltunk. Jól tudjuk, hogy bíróságaink a büntető represszió egyéb eszközeit is alkalmazhatják az ilyen sokszorosan visszaeső, többnyire hivatásos büntetettekkel szemben. Mégis vitán felül áll — hiszen törvényhozásunk éppen az ilyen közveszélyes bűntevők ártalmatlanná tétele végett teremtette meg a szigorított dologház intézményét —, hogy a dologházi beutalás a legalkalmasabb eszköz. Ez azonban — a felsorakoztatott számadatok tanúsága szerint — nem történik meg kellő számban. A gyakorlat azt a látszatot kelti, hogy a szigorított dologház intézménye nem ment át kellően a büntetőbíróságok tudatába és hogy nem élnek elég sokszor vele. Ez a probléma nemcsak kriminálpolitikai, hanem nemzetgazdasági szempontból is jelentőséggel bír. Amint a praktikus érzékű amerikaiak erre ismételten rámutattak, az a körülmény, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítélt egyéneket, a tapasztalat szerint, gyakran évtizedeken keresztül a közület tartja el, hozzávéve a bűnügyi stb. költségeket is, *mindez* az adófizetők zsebének alapos megterhelését jelenti; ha ezeknek a visszaesőknek csak egy részét még büntetést pályájuk elején megmenteni tudnók, ez a helyzeten számottevően segíthetne. Csak a javíthatatlanokat kellene a szigorított dologházba utalni, de azokat azután lehetőleg kivétel nélkül.

7. A felsorakoztatott tények hosszú sorozata mutatta, hogy milyen változatosak azok a körülmények, amelyek a háborús eseményekkel állanak összefüggésben és egyben a bűnözést is befolyásolják; ezeknek az ú. n. „kriminogén“ tényezőknek sokasága magyarázza azután a küzdelem nehézségeit is. A háború káros hatása, mint láttuk, sokszor olyan tényezőkből és viszonyokból ered, amelyeknek ellensúlyozása némelykor lehetséges; erre azonban sokszor nem kerülhet sor, mert fontosabb szempont, az államnak léteért folytatott harca ezt nem engedi, legalább is a háború során nem. Ez azonban természetesen nem zárja ki azt, hogy a háború befejezése után nyomban, vagy talán még hamarabb preventív intézkedéseket ne tegyünk. Az első világháború után például a hazatérő hadifoglyok egészségügyi vesztégzár alá kerültek; arról azonban, hogy egyéb téren, mint például munkaalakalom és elhelyezkedés szempontjából, hasonló gondoskodás történék, nem igen tudunk.

A kriminálpolitika elméleti és gyakorlati problémáinak munkásai már majdnem kivétel nélkül tisztában vannak azzal, hogy egyedül büntetőjogi rendszabályokkal, társadalompolitikai intézkedések foganatosítása nélkül, a kitűzött céloknak még csak megközelítésére sem lehet reményünk. A társadalompolitikai célkitűzések és intézkedések közé tartoznék mindenekelőtt a különféle néposztályok közti összhangot és kölcsönös megértést előmozdító közszellem megteremtése és ennek propagálása.

A kriminálpolitika célkitűzései azonban még ezzel sem érik be. E helyen még néhány további követelésre mutatnánk rá. Hazánkban az 1940. évi XXXVII. t.-c. váltotta valóra az ú. n. rehabilitáció intézményét; ez azonban még távolról sem elég; az intézmény gyakorlati megvalósulása még attól is függ, hogy a társadalom bűnöző, de utóbb megtért tagjainak valóban megbocsát-e és körébe ismét teljesen befogadja-e; súlyt kellene helyezni és propagálni kellene a rehabilitáció gondolatának a közvélemény által való elfogadását is. Utaltunk a női nemnek a háborúk során való fokozott bűnözésére is;

ezen bűnözőknek a társadalomba újból való befogadása és boldogulása elé is elég sok akadály gördül, mert a társadalom bűnöző és megtévedt női tagjainak, a tapasztalat szerint, nehezebben bocsát meg. Itt és még sok más tekintetben is társadalmi felvilágosító munkára és propagandára lenne szükség.

Az első világháborút megelőző időkben a magyar társadalomnak volt elég ereje arra, hogy az elítéltek és letartóztatási intézetekből szabadulók gyámolításával kapcsolatos ú. n. patronázs-munkát ellássa. Ma ennek az eredményei nem mondhatók kielégítőnek; a legnagyobb rész az államra hárul, pedig ez nem állami, hanem társadalmi teendő.

A bűnözés leküzdése nemcsak az államra, hanem a társadalomra váró feladat is; joggal szokták mondani, hogy „minden közület olyan kriminalitást mutat fel, aminőt megérdemel, amellyel szemben kellően védekezni nem tud.” (Lacassagne.)

A kriminalitás csökkenésére csak megelégedett társadalmakban lehet reményünk. A kiegyensúlyozott társadalmi légkörben várható leghamarább, hogy a kriminalitás elleni büntetőjogi és szociálpolitikai fegyverek a küzdelmet eredményesebbé teszik és a célhoz közelebb hoznak.

Különös és felemlítésre érdemes még az a körülmény is, hogy míg például egészségügyi téren minden elképzelhető intézkedést megteszünk, addig a szociális bajok, így különösképpen a kriminalitás leküzdése tekintetében nem történik elég gondoskodás, pedig ez, még gazdasági szempontból is, szép haszonnal járna.

HACKER ERVIN